

Monikasvoinen Venäjän ”ympäristösuurvalta”

Pietarin jätevedet, Karjalan metsäpalot ja teollisuusyhdyskuntien raiskatut ympäristöt ovat uutiskuvia, joilla suomalaiset tiedotusvälineet kertovat yleisölleen venäläisen ympäristönsuojelun laadusta. Totta on, että Neuvostoliitossa 1980-luvun loppupuolella toteutunut avoimuuspolitiikka paljasti sosialistivaltioissa mittavia ympäristötuhoja, joista aikaisemmin oli vaiettu. Yhdysvallat ja Länsi-Euroopan maat Suomen johdolla kiirehtivät ”pelastamaan” Venäjää ympäristökriisistä tai ”ympäristöitsemurhasta”, kuten asioiden tilaa oli tuolloin muodikasta kuvata läntisen maailman tutkijapiireissä.

1990-luvun alussa käynnistetyt ympäristönsuojelun, erityisesti ilmansuojelun, hankkeet kangertelivat siinä määrin, että yhteistyö keskittyi sittemmin pääasiassa luonnon ja vesien suojeluun. Nyky-Venäjän ympäristönsuojelun alkutaival oli muutenkin hankala, eivätkä ympäristöasiat juurikaan mahtuneet valtioneuvoston prioriteettilistalle. Valtiollinen ympäristöhallinto ajettiin alas lakauttamalla ympäristöministeriö 1990-luvun puolivälissä ja sen seuraaja, valtiollinen ympäristökomitea vuonna 2000.

Ympäristöpolitiikan hämmennys on jatkunut 2000-luvulla. Venäjän nykyinen ympäristöpoliittinen linja painottaa luonnonvarojen hallinnointia: suojelu ja hyötykäyttö on järjestetty saman ministeriön, luonnonvarainministeriön, alaisuuteen. Tä-

sä asetelmassa sinänsä tiukkojen ympäristönormien noudattamisen valvonta ontuu.

Totuus on kuitenkin moniulotteisempi. Ensinnäkin, luonnonnsuojelulla on Venäjällä pitkät perinteet. Ensimmäiset luonnonnsuojelualueet perustettiin jo viime vuosisadan alussa. Myös ympäristönsuojeluun kiinnitettiin lainsäädännön näkökulmasta huomiota aiemmin kuin Länsi-Euroopassa, sillä ensimmäiset veden ja ilman saastumista säätelevät normit otettiin Neuvostoliitossa käyttöön melko pian toisen maailmansodan jälkeen. Suomessa ensimmäinen julkisoikeudellinen ympäristölaki, vesilaki, säädettiin vuonna 1961. Toiseksi, luonnonvarojen lisäksi Venäjältä löytyy globaalisti ainutlaatuista, vielä koskematonta luontoa. Venäjän alueella sijaitsee noin neljännes maailman metsistä. Niillä on maailmanlaajuista arvoa paitsi biologisen monimuotoisuuden lähteenä, myös ilmastomuutoksen torjunnassa, koska ne sitovat hiilidioksidia. Myös vesiekosysteemien, jokien, järvien ja suistoalueiden kunnolle metsät ovat tärkeitä erityisesti siksi, että Venäjällä sijaitsee noin kolmannes maailman makeasta vedestä.

Venäjän luonnonrikkauksiin liittyen venäläiset maantieteilijät esittivät muutamia vuosia sitten ajatuksen Venäjästä ”ympäristösuurvaltana” (*ekologicheskaya derzhava*). Sittemmin muun muassa venäläiset poliitikot ja virkamiehet ovat hyödyn-

täneet ideaa Kioton sopimuksen ratifiointikeskustelussa. Ajatus Venäjästä ”ympäristösuurvaltana” perustuu paitsi sen metsien merkitykseen hiilinieluna, myös siihen, että Venäjä on ainoita valtioita maailmassa, jonka kasvihuonekaasupäästöt sekä muu saastekuorma ilmaan, veteen ja maaperään vähenivät 1990-luvulla. Tässä ajattelussa Venäjä on siis jo tehnyt osuutensa ilmastonmuutoksen ja muiden maailmanlaajuisten ympäristöuhkien torjumiseksi. ”Ympäristösuurvallan” perusta on kuitenkin hutera: 1990-luvun saastekuorman pieneneminen ei seurannut ympäristöpoliittisista toimenpiteistä, vaan pohjautui yksinomaan tuotannon vähenemiseen. Talouden kasvaessa ja yhteiskunnan modernisoituessa Venäjän ”suurvalta-aseman” ylläpitäminen edellyttää kuitenkin lisääntyviä ympäristöpoliittisia toimia ja aitoa kiinnostusta kansainväliseen ympäristöpolitiikkaan ja -yhteistyöhön.

Luonnonsuojelun pitkien perinteiden ja joidenkin viimeaikaisten onnistuneiden suojelutoimien myönteisiä vaikutuksia pitääkin korostaa suurten ongelmien luonnehtimassa tilanteessa. Venäjän sisäisessä ympäristöpolitiikassa erityisesti symbolista painoarvoa kantava edistysaskel on alkuvuodesta 2009 esitelty asetus, jonka mukaan maa pyrkii lisäämään uusiutuvien energianlähteiden osuuden 4,5 prosenttiin vuoteen 2020 mennessä.

Kansainvälisessä ympäristöyhteistyössä myönteisiä esimerkkejä on enemmänkin. Vuonna 2001 perustettuun Pohjoisen ulottuvuuden ympäristökumppanuuteen (NDEP) Venäjä on tähän mennessä antanut 40 miljoonaa euroa. Kumppanuuden tavoitteena on toteuttaa ympäristöä ja ydinturvaa koskevia hankkeita Luoteis-Venäjäällä. Toinen myönteinen esimerkki on Pietarin jätevesihuollon parantamiseksi 1990-luvun alkupuolelta saakka tehty yhteistyö. Sen tuloksena Suomenlahteen kohdistuva fosforikuormitus on vähentynyt noin 60 prosentilla ja Itämeren tila on merkittävästi parantunut. Vastikään esitelty Venäjän kanta Kööpenhaminassa joulukuussa 2009 neuvoteltavaan, Kioton sopimusta seuraavaan ilmastositoumuuteen uumoilee aiempaa vahvempaa sitoutumista kan-

sainväliseen ympäristöpolitiikkaan. Se on myönteinen merkki, joka väistämättä vaikuttaa myös Venäjän sisäisen ympäristöpolitiikan kehitykseen. Toivoa siis on, että tulevaisuudessa uutiset Venäjän ympäristöstä eivät maalaa pelkästään kauhukuvia.

Yksi Venäjän ympäristönsuojelussa tärkeä, mutta vähäisemmälle huomiolle jäänyt kokonaisuus on mikrotason ympäristön hallinta. Venäjästä, sen luonnonsuojelusta ja ympäristöstä kirjoitettaessa paikallisiakin prosesseja tarkkailevat tutkijat tempautuvat usein mukaan ”ympäristösuurvallan mittakaavaretoriikkaan”. Sama vaivaa poliitikkoja. Ympäristökysymyksiin liittyviä ilmiöitä selitetään ja ratkotaan koko Venäjän kattavina ilmiöinä ottamatta huomioon niiden aineellista perustaa ja paikallista ulottuvuutta. Tällöin on vaarana sivuuttaa maantieteellisen kontekstin merkitys paikallisten ja alueellisten ympäristönsuojelua koskevien prosessien kehittämisessä.

Tutkimuksessa pulma kytkeytyy yhteiskuntatieteen yleiseen näkökulmaeroon teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen välillä. Venäjän ympäristötutkimuksen piirissä tähän on ”ympäristösuurvallan mittakaavaretoriikan” vuoksi kiinnitettävä erityistä huomiota. Esimerkiksi Venäjän metsien hallinnan ja kaupunkisuunnitteluun kohdistuvan ympäristötutkimuksen välillä on suuria eroja, joten kussakin asiassa ja kussakin maantieteellisessä kontekstissa pitäisi säilyttää herkkyys toimijoille ja instituutioille. Siten otetaan huomioon suurten puheiden lisäksi ympäristön hallinnan diskursit ja käytäntöjen maantieteelliset ulottuvuudet. Sama vaatimus herkkyydestä koskee myös ympäristönsuojelun toteutuksen suunnittelua.

NINA TYNKKYEN

*Yhteiskuntatutkimuksen instituutti
Tampereen yliopisto*

VELI-PEKKA TYNKKYEN

*Suomen Akatemia / Maantieteen laitos,
Helsingin yliopisto*

Teemanumeron toimittajat